

Sprejeti med prijatelji, zavrjnjeni v družbi - istospolna partnerstva v Sloveniji¹

POVZETEK: Članek se ukvarja z analizo vsakdanjega življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji in pri tem skuša preveriti, ali lahko govorimo o preobrazbi intimnosti ter razvoju istospolnih partnerskih zvez k čistemu razmerju. Avtorica analizo naslanja na podatke iz prve obširne sociološke raziskave o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji, ki je bila izvedena s kombinacijo kvantitativne in kvalitativne metodologije (anketiranja in fokusnih skupin). Glavna teza članka je, da istospolna partnerska razmerja sicer v nekaterih aspektih kažejo značilnosti čistega razmerja (egalitarna delitev dela, refleksivnost, delo na odnosih ipd.), vendar ta partnerska razmerja bistveno določa heteronormativni okvir širše družbe, v katero se umeščajo. Zato po avtoričinem mnenju nikakor ne moremo govoriti o preobrazbi intimnosti, ki bi veljala na enak način za raznospolno in istospolno usmerjene. Avtorica v analizi ugotavlja, da imamo (vsaj v Sloveniji) opravka s specifično situacijo, ko se na eni strani soočamo z visoko stopnjo homofobije in nasilja nad geji in lezbijkami v javnosti, po drugi strani pa se homoseksualnost privatizira in zapira v zasebne kroge prijateljev, partnerstev in do neke mere tudi družinskih članov, ki istospolno usmerjenost svojih otrok vedno pogosteje sprejemajo pozitivno.

Ključne besede: gej, lezbijka, istospolna partnerstva, vsakdanje življenje, preobrazba intimnosti, čisto razmerje, Giddens, družine, otroci, spolna delitev dela.

1. Uvod

Področje intimnosti in partnerskih zvez doživlja po mnenju nekaterih referenčnih družboslovcev (Giddens 2000; Beck, Beck-Gernsheim 1999) zadnja desetletja generične spremembe. Med temi spremembami naj bi bila najpomembnejša oblikovanje novih partnerskih razmerjih, ki temeljijo na demokratičnosti in refleksivnosti. Spremembe naj bi zajemale vsa partnerska razmerja ne glede na spolno usmerjenost. Nekateri teoretiki po drugi strani ugotavljajo, da se v tem času še vedno srečujemo z nenehno stigmo neheteroseksualnih partnerskih in družinskih oblik (Weeks, Donovan, Heaphy 1999a). Nasprotujoče si interpretacije imajo več korenin, ki jih bomo skušali osvetliti tudi v pričujočem članku. Gotovo pa je nekaj. Istospolna partnerstva niso monolitna družbena kategorija. Razlikujejo se po različnih dejavnikih družbene diferenciacije (starost, spol, etničnost, rasa, družbeni razred itn.), vendar imajo pomemben skupni imenovallec – institucionalizirano sovražnost do homoseksualnosti (Stacey 1996, 107-108).

V članku se lotevamo analize razmerja med istospolnimi partnerstvi v vsakdanjem življenju in družbo oz. analize njihove umeščenosti v družbi. Preveriti skušamo, ali

lahko v današnjem času dejansko govorimo o generičnih spremembah na področju intimnosti. Osnova za razmišljanje o teh družbenih spremembah so rezultati empirične raziskave Vsakdanje življenje gejev in lezbijk v Sloveniji².

Članek obravnava različne aspekte vsakdanjega življenja istospolnih partnerstev. V prvem poglavju razmišljamo o Giddensovi teoriji preobrazbe intimnosti, pri čemer izpostavimo kot glavno pomanjkljivost te teorije redukcionistično interpretacijo istospolnih partnerskih razmerij kot primera čistih razmerij, s čimer mislimo predvsem na problem abstrahiranja družbenih vplivov nanje. Koncept čistega razmerja je utemeljen na primeru istospolnih partnerskih zvez, vendar se zdi, da ravno istospolna partnerstva, ki naj bi bila dokaz transformacije partnerstev k čistemu razmerju, te spremembe hkrati v mnogih segmentih tudi zanikajo.

V ospredju je analiza heteronormativnega konteksta, v katerem partnerske zveze živijo, izpostavimo pa problem razkrivanja na javnem prostoru. Posebna pozornost je posvečena umeščenosti istospolnih partnerstev v družinske in sorodniške mreže. Če so ožji prijateljski krogi tisti, v katerih geji in lezbijke najdejo največ podpore in sprejemanja, pa so njihove družine pogosto mesto izključevanja, če že ne njih samih, pa pogosto njihovih partnerjev oz. partnerk. Analiza organiziranja dela znotraj partnerske zveze pri tistih gejih in lezbijkah, ki živijo s partnerjem oz. partnerko, kaže, da si gejih in lezbijke s svojimi partnerji oz. partnerkami dejansko delijo delo bolj egalitarno, hkrati pa ni opaziti, da bi se delo strukturiralo po tradicionalni spolno specifični delitvi dela, ki velja za heteroseksualno usmerjene. Istospolna partnerstva so, zdi se, bolj egalitarna, podporna, reflektivna, kar potrjujejo tudi tuje raziskave (npr. Stacey 2002). V članku analiziramo tudi politično aktualno temo sklenitve istospolne partnerske skupnosti. Podatki kažejo in potrjujejo, da se romantični vidiki sklenitve partnerske zveze umikajo pragmatičnim razlogom za sklenitev. V zadnjem poglavju predstavljamo glavne dileme v zvezi z odločanjem za otroke in strategije, ki jih geji in lezbijke uporabljajo, ko se soočajo z vprašanjem imeti lastnega otroka ali ne. Članek zaključujemo s splošnim premislekom o položaju istospolno usmerjenih v procesih preobrazbe intimnosti.

2. Istospolne partnerske zveze kot čista razmerja?

»Moj fant z mojimi starši preživlja božič, praznike, na vikend hodimo skupaj. Z mojo mamo hodita po nakupih. Piknike imamo skupaj. ...Vse to funkcionira tako, kot da bi imel punco.« (Jernej, 23)

»Ne predstavljam si čisto na slepo izkazovati nežnost na ulici. Saj ne, da je ne bi, ampak vedno ozavestim okolico okrog sebe.« (Maruša, 27)

Družbene spremembe pozne modernosti se na ravni osebnega vsakdanjega življenja kažejo v generičnem prestrukturiranju zasebnosti ter v preobrazbi intimnosti (Giddens 2000). Za procese preobrazbe intimnosti je v prvi vrsti značilen trend k vzpostavljanju t.i. čistega razmerja, ki se »nanaša na razmere, v katerih posamezniki vstopajo v družbene odnose zavoljo samih sebe oziroma zavoljo tega, kar lahko iz takšnega odnosa pridobijo. Čisto razmerje obstaja le v toliko, v kolikor prinaša zadovoljstvo obema partnerjema« (Giddens, 2000: 58). Čista razmerja naj bi bila torej odvezana družbenih determinant,

veljala pa naj bi za vse vrste intimnih partnerskih razmerij, še posebej za istospolne partnerske zveze. Te namreč niso vnaprej opredeljene s spolno delitvijo vlog in dela kot to velja za heteroseksualne partnerske zveze. Preobrazba intimnosti pomeni, da je vsem partnerskim razmerjem skupno to, da jih poganja iskanje zadovoljivega razmerja, ki je ključni element osebne potrditve (Weeks, Donovan, Heaphy 1999a, 85).

Nekateri avtorji menijo, da naj bi se preobrazba intimnosti izražala v dveh nasprotujočih si tendencah. Na eni strani je na razpolago dovolj dokazov o obstoju eksperimentov v življenju oz. kreativnih poskusov številnih ne-heteroseksualno usmerjenih žensk in moških, da bi ustvarili vzorce razmerij, ki temeljijo na idealih enakosti. Po drugi strani ti novi vzorci razmerij odražajo tendence, ki hkrati preoblikujejo heteroseksualne načine življenja (Weeks, Heaphy, Donovan 1999b, 314). V Sloveniji trendi spreminjanja intimnosti še niso tako intenzivni, da bi lahko govorili o opaznem vplivanju ne-heteroseksualnih partnerskih razmerij na spreminjanje heteroseksualnih partnerskih vzorcev, čeprav je seveda dejstvo, da so spremembe prisotne in imajo učinek družbenega spreminjanja tudi v tej smeri.

Prva omenjena tendenca pa je prisotna tudi pri nas. Podatki kažejo, da so istospolna partnerska razmerja v nekaterih pogledih nekoliko bolj egalitarna od heteroseksualnih, na primer v delitvi dela. Po drugi strani pa se postavlja cela vrsta vprašanj, ki te značilnosti kontekstualizirajo nekoliko drugače od teorije preobrazbe intimnosti. Pomembni sta predvsem dve točki, ki terjata previdnost pri interpretaciji značilnosti istospolnih partnerskih razmerij.

Prvič, primerjanje raznospolnih partnerskih zvez z istospolnimi se zdi težko, v nekaterih aspektih povsem nemogoče. Prva ovira je dejstvo, da tudi za raznospolne partnerske zveze nimamo empiričnih podatkov, v kakšni intenziteti se dejansko pomikajo k modelu »čistega razmerja«. Empiričnih podatkov je zelo malo, pa tudi ti si med seboj nasprotujejo – nekateri ugotavljajo bolj egalitarna razmerja, medtem ko drugi še vedno poročajo o spolno asimetrični delitvi vlog (glej Švab 2001). Podatki pravzaprav kažejo, da trend k čistim razmerjem obstaja na način, da (vsaj v nekaterih aspektih) velja za vsa partnerska razmerja in se razlike med raznospolnimi in istospolnimi partnerskimi razmerji pravzaprav brišejo. Vsa partnerska razmerja, ne glede na spolno usmerjenost, so na primer danes reflektivna, terjajo delo na odnosu itn.

Drugič, ne glede na to, da je definicija čistega razmerja v osnovi utemeljena v minimalizaciji vpliva družbe na partnersko zvezo, ne smemo spregledati kontekstualizacije partnerskih razmerij v širšem družbenem okolju. Če se po nekaterih karakteristikah raznospolna in istospolna partnerska razmerja morda ne razlikujejo bistveno, pa se bistveno razlikujejo po njihovi umestitvi v družbi. Družba pozne modernosti je (še vedno) heteronormativna družba, kar raznospolna partnerska razmerja pozicionira povsem drugače kot istospolna. Ta bistvena distinkcija ima več posledic. Najprej, pravni status istospolnih partnerskih zvez ni izenačen s statusom raznospolnih partnerskih zvez, kar bistveno vpliva na vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Poleg tega lahko, če striktno sledimo teoriji preobrazbe intimnosti, zasebnost in partnerska razmerja hitro definiramo kot apolitična, kar je gotovo ena od slabosti te teorije. Paradoks je v tem, da Giddens s konceptom čistih razmerij poskuša ponazoriti izvajanje principov demo-

kratične družbe (Giddens, 2000), vendar samo znotraj partnerskega razmerja, medtem ko širše – heteronormativno - družbeno okolje abstrahira. In zadnjič, tiste značilnosti, ki jih lahko interpretiramo kot trend k čistim razmerjem, pri istospolnih partnerskih razmerjih nimajo nujno istih vzvodov kot pri raznospolnih partnerskih zvezah. Tak primer je zakon o partnerski skupnosti. Pri istospolno usmerjenih je zakonska ureditev partnerske skupnosti šele pot do pravic na tem področju, ki so raznospolnim partnerstvom že omogočene preko družinskega prava. Pri raznospolnih partnerskih zvezah opazamo upad poročanja, kar je posledica upadanja socialnega pomena te institucije ter posledica pravnega izenačenja izvenzakonskih in zakonskih (raznospolnih) zvez. Čeprav se tako istospolni kot raznospolni pari ne bi poročali iz romantičnih razlogov (kar pa je posledica upadanja pomena romantične ljubezni v pozni modernosti nasploh), pa je kontekst odločanja za registracijo oziroma poroko torej bistveno različen.

3. Neizbežnost heteronormativnega okvira

Če primerjamo partnerstva glede na spolno usmerjenost, je torej bistveno najpomembnejši dejavnik družbenega diferenciranja prav dejstvo, da so poznomoderne družbe še vedno izrazito heteronormativne in da je torej družbeni kontekst favoriziranja heteroseksualnosti ter stigmatiziranja homoseksualnosti tisti, ki istospolno usmerjene pozicionira bistveno drugače od raznospolno usmerjenih. »Kljub vsem spremembam, ki so se zgodile, so različne oblike stigme še vedno potencialno izkustvo lezbijk in gejev, ne glede na to kako 'zgledno' je njihovo partnersko razmerje« (Weeks, Heaphy, Donovan 1999b, 313). To so potrdili tudi rezultati slovenske raziskave. Geji in lezbijke bodisi kot posamezniki bodisi v partnerski zvezi doživljajo različne načine pritiska s strani heteronormativne družbe.

Respondenti in respondentke, ki so sodelovali v raziskavi o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (Švab, Kuhar 2004) so bili v povprečju stari 20,6 let, ko so vstopili v prvo istospolno partnersko zvezo, kar je verjetno precej kasneje kot pri heteroseksualni populaciji. Razlogov oziroma ovir za to je več. Prvič, družbeni pritisk k heteroseksualnosti lahko sili posameznike, da najprej oblikujejo heteroseksualno partnersko zvezo, kakor so nam povedali udeleženci in udeleženke v fokusnih skupinah.

»Na srednji šoli sem imela dva fanta. Ampak pri obeh se je zgodilo isto. Potem ko se je odnos začel malce bolj poglobljati in sva se za moje pojme preveč zbližala, sem jaz že bežala stran. ... Ni mi bilo jasno, zakaj bežim iz tega odnosa. Takrat sem si to razložila tako, da ga po vsej verjetnosti nimam dovolj rada.« (Vida, 30)

Drugi razlog za starostni zamik pri vstopanju v partnerska razmerja je strah pred stigmatizacijo in proces oblikovanja homoseksualne identitete. Istospolno usmerjeni so soočeni s procesom redefinicije kompulzivne in pričakovane heteroseksualne identitete in posledično s problemom razkritja svoje spolne usmerjenosti, kar heteroseksualno usmerjenim ni potrebno storiti.³

Tretji razlog je dejstvo, da so socialni prostori za spoznavanje istospolnih partnerjev bistveno bolj zoženi in redkejši. Če primerjamo situacijo v preteklosti in danes, lahko opazimo tu sicer precejšnje razlike, vendar je naša raziskava pokazala, da so prostori za

srečevanje še vedno redki, predvsem pa so skoncentrirani v večjih urbanih središčih oz. najbolj v Ljubljani. Socialni prostori za srečevanje potencialnih istospolnih partnerjev so tako zaprti, intimni in potekajo največkrat preko zasebnih krogov poznanstva in prijateljstva.

»Težko je (spoznati partnerja, op. A.Š.), ker ni pri nas klubov ... Ni prostorov, kamor bi šel in se družil z ljudmi. Midva imava veliko 'strejt' prijateljev, ampak gejev prijateljev nimava ... Tako da, midva sva se spoznala prek interneta. Drugače pa jaz ne vidim prostora, kjer bi našel partnerja.« (Jan, 33)

Svojega sedanjega partnerja oziroma partnerko so anketirani v največjem deležu (28%) spoznali v prijateljskem krogu ali v GLBT klubih in diskotekah (26%). 21% vprašanih je svojega partnerja ali partnerko spoznalo prek interneta. Na splošno lahko rečemo, da predstavljajo neformalna prijateljska omrežja zelo pomembno mesto, kjer geji in lezbijke spoznavajo potencialne partnerje. Prijateljska omrežja namreč omogočajo diskretnost, intimnost, izpostavljenost stigmatizaciji je manjša, zato tudi ni presenetljivo, da je tretje najpogostejše mesto za spoznavanje partnerjev internet. Tudi ta omogoča zasebnost, diskretnost, predvsem pa anonimnost. Še posebej pomemben je za tiste geje in lezbijke, ki nimajo možnosti spoznavati partnerjev preko prijateljskih mrež ali pa se še niso razkrili.

Glede prvih istospolnih partnerskih zvez obstajajo precejšnje razlike med starostnimi skupinami. Mlajši geji in lezbijke prej vstopajo v prvo partnersko zvezo kot so starejše generacije istospolno usmerjenih. To je povezano s tem, da se geji in lezbijke danes prej razkrijejo, kot so se v preteklosti, hkrati pa je tudi sprejemanje homoseksualnosti v intimnih, družinskih in prijateljskih krogih večje.

Zaradi heteronormativnih okvirov družbe pozne modernosti je funkcioniranje istospolne partnerske zveze neposredno povezano z vprašanjem razkritja v takšni družbi. Vsaj delno razkritje ob vstopu v partnersko zvezo je namreč nujni pogoj za funkcioniranje te zveze, saj skrivanje lahko botruje prekinitvi zveze, sploh v primerih, kjer sta posameznika v očitnem neravnovesju glede razkritja homoseksualnosti. Razlike v stopnji razkritja lahko vplivajo na funkcioniranje partnerske zveze.

»Moj zadnji odnos je razpadel prav zaradi tega, ker je bilo meni pomembno, da nisem samo njena prijateljica, če kam greva. Sama sem se srečevala z veliko stvarmi in porabila veliko energije, da sem si lahko rekla, da sem lezbijka. Zato se mi je to zdelo nesprijemljivo. Zdelo se mi je, da me na ta način zanika. Te situacije so se ponavljale in glede tega nisva uspeli vzpostaviti dialoga. Sama nisem bila pripravljena za kompromis, ker mi je bilo to preveč pomembno. Zato sem prekinila zvezo.« (Ana, 26)

Skrivanje partnerske zveze zaradi nerazkritosti enega partnerja, predvsem pa prisila skrivanja partnerstva v javnosti, še posebej pa pred družino in prijatelji, je lahko v vsakdanjem življenju moteče do te mere, da se partnerja razideta.

»On je sicer bil pri mojih starših, ampak moji starši niso vedeli, ker sem takrat še nisem razkril. V glavi sem imel, da bom to slej ko prej uredil, ker me je to motilo in ker hočem, da imam s starši in prijatelji čisto razdelane odnose. On pa ni deloval v tej smeri in to me je motilo. Tudi svojim prijateljem me ni predstavil, tako kot sem ga jaz mojim kot svojega fanta. To mi je začelo najedati. Po treh letih sem obupal in rekel, da to pač ne gre tako. In sem zaključil to vezo.« (Sebastjan, 31)

4. Razkritje partnerske zveze na javnem prostoru

V nasprotju z opazno večjim sprejemanjem gejev in lezbijk v zasebnosti – v družini in prijateljskih krogih, opažamo izrazit strah pred razkritjem partnerske zveze v širšem družbenem okolju, kar je gotovo odraz pri nas razširjene homofobije. Geji in lezbijke se v različnih družbenih miljejih oz. javnih prostorih soočajo s težavami, kako živeti s partnerjem odkrito partnersko razmerje in se pri tem izogibati homofobičnim reakcijam družbe. Te reakcije so lahko raznovrstne in se lahko izražajo v obliki fizičnega nasilja, šikaniranja, žaljenja itn., lahko so bolj subtilne, npr. ignoriranje, pomenljivi pogledi ipd. Bolj kot same dejanske grožnje pa se zdi zaskrbljujoč strah, ki pri gejih in lezbijkah funkcionira kot samokontrola in s katerim kontinuirano živijo v vsakem trenutku. Intervjuvanec v fokusni skupini je dilemo držanja za roke v javnosti opisal takole:

»Pride do krča na Čopovi. S teboj je ves čas kontrolor; ki ti v glavi govori: 'Pazi zdaj, gledajo te...'. Potem te mine, ker to ni več nobena intima, ampak je samo še neka čudna gesta, za katero sploh ne veš več, ali ima smisel. Če si ti miren, potem ni tvoj tip. Ko se on umiri, pa ti nisi. Ko se oba umirita, pa srečaš sošolca iz srednje šole in takrat res ne bi ... To so te vrste razkrivanja, ki so na nek način zoprna. Jaz vedno preverim. Če je okolje tako, da bi ga obvladal, če bi prišlo do incidenta, potem ja, če pa ne, pa rajši ne.« (Gašper, 27)

Avstralski umetnici Deborah Kelly in Tina Fiveash sta leta 2003 kot del umetniškega projekta »Hey, hetero!« oblikovali vrsto jumbo plakatov, s katerimi sta prespraševali heteroseksualne privilegije v družbi. Eden od plakatov prikazuje heteroseksualni par, ki se z zaprtimi očmi poljublja na ulici. Napis na plakatu se glasi: »Hej, heteroseksualec, ti to lahko počneš z zaprtimi očmi. Brez strahu. Brez nevarnosti. Brez bojazni.« S plakatom sta opozarjali na heteroseksualizacijo ulice; ta prenese pogled na izražanje čustev s strani heteroseksualnih parov, medtem ko so homoseksualni pari v podobnih situacijah lahko izpostavljeni vsaj verbalnemu, če ne tudi fizičnemu nasilju: *»Ne želiš se vsak dan stepsti na ulici ali vsak dan brisati pljunke s čela.« (Ksenja, 30)*

Za večino udeležencev fokusnih skupin lahko rečemo, da so se heteroseksualnosti ulice oziroma javnega prostora prilagodili z določeno mero mimikrije: medtem ko v zasebnosti ali v ožjih prijateljskih miljejih tudi fizično izražajo svoj partnerski in intimni odnos do partnerja ali partnerice, se na javnem prostoru partnerski odnos zreducira na prijateljskega - »zgolj prijatelja« oziroma »zgolj prijateljici«. Ta podoba je kršena v izjemnih trenutkih, za katere precenijo, da ne predstavljajo posebne grožnje. Za geje in lezbijke je torej v bistveno manjši meri značilno spontano izkazovanje intimnosti na javnih prostorih kot to velja za heteroseksualno populacijo, saj geji in lezbijke praviloma vedno ozavestijo okolico in heteronormativnost, ki to okolico definira. Mnogi menijo, da tovrstna kontrola oz. ozaveščanje situacije, v kateri se gej oz. lezbijka znajde, postane del njih.

»Čutiš pritisk. Pogledaš okrog sebe in če je prazno, pač to narediš. Oziroma če je okolica taka, da se to da narediti. Kar še ne pomeni, da okrog ni ljudi. Če ni kakšnih primitivcev, potem to narediš. Ne hodim pa z roko v roki po Ljubljani, definitivno ne. ... Enostavno je to verjetno v tvojem DNK, da živimo v heteroseksualni družbi, da v tej družbi veljajo pravila in da ne smeš družbo provocirati.« (Igor, 27)

Spontanost v izražanju intimnosti zavira tudi dilema, ali je na primer držanje za roko aktivistična akcija, izražanje čustev ali kaj tretjega.

»Na začetku je bila želja in potem vedno pride do strahu, ki te zablokira. Vse zablokira. ... Potem toliko razmišljaš o držanju za roke, da vse skupaj zgubi osnovni namen neke spontane ljubezenske geste in na koncu se ti zdi že absurdno. In če tudi ga primem za roke, se mi zdi, kot da bi držal drva, hlod. Drživa se za roke kot dva ... ne vem. Nisva več tako sproščena. Drživa se za roke in hodiva kot dva paraplegika po ulici in samo čakava, kdaj bo kdo kaj rekel. ... Vsakič, ko me prime, da bi se držala za roke, si rečem: 'No, kaj bo zdaj to? Aktivistična gesta? Bo to spontano?' Potem smo pa že na koncu Čopove.« (Borut, 30)

Razkrivanje homoseksualne identitete je tako odvisna od družbenih kontekstov, znotraj katerih se posameznik znajde. Podobno kot za razkrivanje partnerstva na ulici, velja tudi za predstavljanje svojega partnerja prijateljem, znancem itn. Geji in lezbijke so omenjali, da se srečujejo z razcepom, kako predstaviti svojega partnerja in pri tem uporabljajo vrsto različnih izhodov iz situacije. Partnerja predstavljajo bodisi samo po imenu, kot prijatelja in podobno. S tovrstnim poimenovanjem je namreč označeno razmerje med dvema osebam. Za razkritje svojega partnerja in s tem tudi njune partnerske zveze in seksualne identitete se odločijo po premisleku in oceni situacije, v kateri se znajdejo. Podobno kot z izkazovanjem intimnosti je tudi izrekanje o partnerstvu povezano z družbenim kontekstom. Nekateri geji in lezbijke vidijo redukcijo partnerskega odnosa na prijateljskega kot zelo motečo in problematično.

»Razmišljal sem, kaj naj rečem. Ne bom rekel prijatelj, partner se mi zdi, kot da bi rekel: 'to je hipotenuza'. (smeh) Nekaj časa sem celo pristal na to, da ga predstavim z imenom. Pa si mislite, kar si hočete. Tako da ga zdaj, kadar sem totalno prestrašen, predstavim z imenom. Drugače pa rečem, to je moj fant. Ampak še vedno me je zelo strah. ... Strah me je, da ne bom sprejet. Da bo to potem osnova za kakšno zafrkavanje ali pa kakšen hladen odnos. ... Saj vem, teoretično, če te zavrnejo, te niso vredni, nasvidenje. Ampak to ni tako. V praksi ne funkcionirajo te teorije.« (Borut, 30)

5. Partnerske zveze in sorodniška razmerja

Ožji prijateljski krog je pri gejih in lezbijkah tisti, ki mu najbolj zaupajo. Reakcije tesnih prijateljev na razkritje homoseksualne identitet ter tudi partnerske zveze so v veliki meri pozitivne (89%). Reakcije staršev so v primerjavi z reakcijami prijateljev precej slabše: le dobra četrtina anketiranih je doživela pozitivno reakcijo pri materah in le petina pri očetih. Pri tem je opazen strah pred očetom, saj so geji in lezbijke v manjši meri razkriti pred očetom kot pred mamo. Vendar pa na dolgi rok reakcija na razkritje ne vpliva bistveno na kvaliteto odnosov med starši ter njihovimi istospolno usmerjenimi otroki (Švab, Kuhar 2004). To pa ne pomeni, da ti posamezniki po razkritju v družinskem krogu lahko živijo odprto homoseksualno življenje. Kuhar namreč opozarja na fenomen tako imenovanega prozornega klozeta, ko je »že razkrit posameznik [...] lahko ponovno potisnjen v nekakšen prozoren klozet: od njega se pričakuje, da zavoljo miru v družini ne načinja te teme, na družinska slavlja ne vodi svojega partnerja in podobno« (Kuhar, 2005, 102).

Vpetost v sorodniška razmerja je temeljni pokazatelj sprejetosti geja oz. lezbijke ter njegovega partnerja oz. njene partnerke v družini. V raziskavi ugotavljamo po eni strani, da so partnerji v istospolnih partnerskih zvezah slabo vpeti ali sploh niso vpeti v sorodniške mreže svojega partnerja oziroma partnerice. To je povezano z ugotovitvijo, da po razkritju v ožjem družinskem krogu ponavadi zavladava tišina, ki zavira vzpostavitve osebnih stikov s partnerjevo družino oz. širšim sorodniškim krogom. Eden od indikatorjev nerazvitosti medsorodniških stikov je na primer enostranskost v izvajanju sorodniškega dela, ki ga v veliki večini izvajata partnerja vsak zase oz. vsak s svojo družino.

Vendar pa so udeleženci v fokusnih skupinah opisovali različne situacije, na katere vplivajo različni dejavniki, med drugim tudi razkritost partnerja pred njegovo družino, kvaliteta odnosov med gejem oz. lezbijko ter njegovo oz. njeno družino. Nekaterim je sčasoma uspelo vzpostaviti odnose tudi s širšo sorodniško mrežo, nekaterim sorodniške stike gojijo le po eni strani, večinoma pa tovrstna partnerska razmerja ostajajo skrita pred širšo družino ali pa se jih obravnava kot sorodniško oz. družinsko »javno skrivnost«.

»Moji starši so jo zelo lepo sprejeli. Pa tudi darila dobi, vse, tako kot bi moralo biti. ... Z njene strani pa poznam samo brata in sestrično. Z drugimi nisem imela stikov, ker so na njeno razkritje zelo negativno odreagirali.« (Ana, 26)

»Punca je enkrat predlagala, da me pripelje na vikend, pa je oče rekel: 'Kaj pa bo ona počela tam?' In tako smo zaključili s to temo. Videli smo se, vejo zame, ampak se ne družimo.« (Monika, 26)

Pogosto vzpostavljanje medsorodniških odnosov ter sprejemanje geja oz. lezbijke v družino njegovega partnerja oz. njene partnerke terja veliko naporov in vztrajnosti.

»Kakšni dve leti nazaj sem se začel zelo načrtno truditi, da do takih kosil in izletov prihaja. Ker njegova mama ... ne vem, nekako me je ignorirala, kakor se je pač dalo. Jaz pa sem ji s tem hotel povedati, da sem tu in bom tu ostal, da se me ne bo kar tako rešila. In to na tak način, ki ga ona ni bila vajena. Prišel sem, dajmo, gremo, spakirati, zdaj gremo na izlet. Ona je rekla: 'Joj, sem ravno zlikala ...'. 'Nič me ne zanima, zdaj gremo hodit'. In smo šli. Postavil sem jih pred dejstvo. Zdaj se oni dve sami pokličeta ... in kavica in štrudl ... Ampak sta z obeh strani potrebovali nek poriv. Sem pa kar intenzivno delal na tem, vsaj eno leto, vsak vikend, pa tudi že vmes.« (Matjaž, 25)

Nezaželenost enega od partnerjev v ožjem družinskem krogu drugega partnerja lahko prav tako kot nerazkritost, ki smo jo že omenjali, postavlja določen pritisk na istospolno partnersko zvezo. Ena od udeleženk v fokusni skupini opisuje tak pritisk takole:

»To je bilo obremenjujoče. ... Jaz mojih staršev nisem mogla odrezati zaradi tega. No, če bi bila načelna, bi lahko rekla: 'Draga mati, jaz ne bom več hodila k tebi na obisk.' Ampak tega čustveno nisem mogla narediti. Z njo sem vzdrževala stik in jasno, družinska slavja, božič in take kritične zadeve ... jaz sem šla tja, ona pa ne. To je bilo zelo mučno, ker je bila ona zelo žalostna zaradi tega, jaz pa nisem mogla nič narediti. Ona je vedela, da me ne more izsiljevati, češ, zdaj pa ostani doma, ne hodi tja. Je bilo pa jasno, da jo to muči. Samo potem sva to nekako urediti. Povedala sem ji, da ne morem prevzeti odgovornosti za svoje starše, lahko le zase.« (Tara, 30)

Kljub vsemu pa se je v intervjujih izkazalo, da so v družinah, kjer so starši oziroma celotna družina sprejeli otrokovo spolno usmerjenost in tudi njegovega partnerja ozi-

roma njeno partnerko, družinski stiki pogosti in urejeni tako kot to želijo. Sprejetost v družinskih razmerjih je sicer vedno bolj pogosta pri mlajši generaciji gejev in lezbijk, kar kaže tudi na to, da je v ožjih socialnih miljejih, kot so družinski in prijateljski krogi, homofobija vedno manj prisotna. Mnogim istospolnim parom torej uspeva vključevanje v običajne družinske in sorodniške relacije.

6. Čista razmerja - zavezanost, enakost, skrb

Ker so istospolna partnerska razmerja skonstruirana in vzdrževana izven konvencionalnih institucionalnih in pravnih podpornih sistemov in struktur, je zanje manj verjetno, da bodo oblikovala tradicionalne vzorce, za katere so značilne vnaprej definirane obveznosti dolžnosti in zavezanosti (Weeks, Heaphy, Donovan 1999b, 306), nekateri geji in lezbijke pa naj bi zavestno oblikovali razmerja v nasprotju s heteroseksualnimi modeli (Weeks, Donovan, Heaphy 1999a, 91). Istospolna partnerska razmerja so sodeč po naših (Švab, Kuhar 2004) in tujih (Stacey 2004) raziskavah dejansko bistveno bolj egalitarna kot heteroseksualna. Delitev dela je v večji meri enakopravnejša, saj ni vnaprejšnje determiniranosti družinskega dela z družbeno predpisanimi vzorci spolnih vlog. Vendar je tudi tu nekaj pomislekov. Prvič, ustvarjanje novih ne-heteroseksualnih razmerij nikakor pomeni, da so istospolna partnerska razmerja manj zahtevna, ampak obratno, dolžnosti, obveznosti in zavezanost so še vedno nujno potrebne, so pa stvar svobodne in zavestne odločitve (Weeks, Heaphy, Donovan 1999b, 306). Povedano drugače, istospolne partnerske zveze, sicer dejansko ne posnemajo heteroseksualnih vzorcev, vendar delujejo na enak način. Tu ni bistvene razlike glede na spolno usmerjenost, saj sodobna intimna razmerja kot taka zahtevajo delo na odnosih, refleksivnost, zavezanosti ipd. To tudi pomeni, da se delitev vlog in dela znotraj partnerstva sicer na splošno spreminja, med drugim se vse pogosteje premešča iz zasebnosti v javnost, postaja plačano servisno delo ipd.

Slovenska raziskava o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk je pokazala, da si pri večini opravil več kot polovica anketiranih deli delo enakomerno, kar, kot kažejo nekatere druge raziskave, ne velja za raznospolne pare. Partnerja oziroma partnerki si delo delita glede na osebne preference in afinitete do določenih opravil (nekdo raje kuha, drugi raje pospravlja ipd.), ali pa je delitev dela arbitrarna in utemeljena z vsakdanjim urnikom partnerjev (delo opravi oseba, ki ima čas). Z eno pomembno razliko. Med oblikami družinskega dela izstopa sorodniško delo, ki se opravlja izrazito enostransko. Sorodniško delo je v raznospolnih družinah tipično žensko delo (Švab 2001), pri istospolnih partnerstvih in družinah pa lahko domnevamo, da pogosto prihaja do situacije, ko sorodniški odnosi niso vzpostavljeni ali pa razviti do te mere, da bi bil istospolni par ali istospolna družina vključena v širšo sorodniško mrežo po obeh partnerjih. Ovire so različne in lahko prihajajo tako s strani gejev in lezbijk (razkritje istospolne usmerjenosti, partnerske zveze, slabi odnosi s sorodniki/starši) kot s sorodniške strani (slabi odnosi z otroki, nesprejemanje istospolne usmerjenosti otrok/a, nesprejemanje njegovega partnerja oziroma njene partnerke, omejevanje sorodniških kontaktov in odnosov ter podobno). Nevpetost v sorodniško oziroma družinsko mrežo partnerja, kot smo že

izpostavili, se lahko izkaže kot zelo frustrirajoče in v skrajni situaciji lahko vodi tudi v prekinitve partnerske zveze.

Že v kvantitativnem delu raziskave se je nakazala težnja k bolj enakopravni delitvi dela v gospodinjstvu pri homoseksualnih parih, saj ta ni ujeta v patriarhalno matrico tipičnih moških in tipičnih ženskih opravil. Udeleženci fokusov so omenjali, da si delo v gospodinjstvu delijo glede na dogovor oziroma preference ali pa glede na časovne in drugačne zmožnosti. V tem smislu ne moremo govoriti o apriornih fiksnih vlogah v partnerskih zvezah. Ena od udeleženk v fokusni skupini je na primer delitev dela v homoseksualnih zvezah označila kot delitev »po zmožnostih«, ne pa glede na ženska ali moška opravila.

7. Vprašanje enakosti in pravic: sklenitev istospolne partnerske skupnosti

Sklenitev istospolne partnerske skupnosti je bila v zadnjih dveh letih vroča politična tema.⁴ V raziskavi smo ugotovili, da bi svojo partnersko zvezo registriralo 61,3% vprašanih. Pri tem velja upoštevati, da je v vzorcu velik del mladih, s čimer bi lahko pojasnili tudi delež neodločenih (21%).

V tujini so mnenja o prednostih pravne ureditve istospolnih partnerstev oz. poroki razdeljena in mnogi menijo, da pomenijo take pravne ureditve prilagajanje heteroseksualnim partnerskim vzorcem (Weeks, Heaphy, Donovan 1999b, 311). V nasprotju s temi mnenji, se v Sloveniji geji in lezbijke v glavnem ne strinjajo s trditvijo, da pomeni poroka ukalupljenje v heteroseksualen način življenja (Švab, Kuhar 2004, 52), kar je povezano z močno prisotno zavestjo po nujnosti pravne ureditve pravic gejev in lezbijk na področju partnerstva.

Geji in lezbijke se ne bi poročali iz ideoloških in romantičnih razlogov. Ne strinjajo se s stališči, ki se nanašajo na ideologiziranje poroke, kar je bilo v preteklosti značilno za heteroseksualne zakonske zveze. Upadanje romantičnih aspektov ljubezni in intimnosti je sicer tudi eden od trendov v procesu transformacije intimnosti in je, kot pravi Giddens, značilen za vsa partnerska razmerja (Giddens 2000). Bistveno manjša teža je dana družbenemu priznanju, simbolni in politični vrednosti sklenitev tovrstnega partnerstva.

»Midve se ne bi poročili zaradi tega, da bi si povedali, kako se imava radi, pač pa zaradi bonitet, ki jih imajo heteroseksualni pari.« (Darka, 28)

Med razlogi za sklenitev partnerske skupnosti izstopajo pragmatični razlogi, ki izpostavljajo pomen socialne varnosti, možnost kandidiranja za neprofitna stanovanja, ureditev premoženjskih razmerij in podobno.

»Jaz bom sklenila partnerstvo takoj, ko se bo kaj skupnega kupilo. Samo zaradi tega. Ker sicer, zakaj bi ga sploh? Tisto, kar imava midve z najino partnerko, je najina stvar. ... Mislim, da je to pot do veliko stvari. In najcenejša.« (Amalija, 26).

Poleg prevladujočih socialno-pravnih razlogov za sklenitev partnerske zveze, se geji in lezbijke zavedajo tudi politično-simbolne funkcije tovrstne družbene institucije. Prisotna je zavest o drugorazrednem položaju in zahteva po enakih pravicah in dolžnostih, ki pripadajo primerljivim heteroseksualnim parom. S tem bi bila vzpostavljena možnost

sklenitve partnerske zveze, ki pa je nekateri iz različnih razlogov ne bi izkoristili, čeprav to možnost želijo imeti in bi jim kot enakopravnim državljanom tudi pripadala.

»Nočem se poročiti, hočem pa imeti to možnost.« (Hana, 20)

»Moja sestra in njen fant po petnajstih letih še vedno nista poročena, imata pa dva otroka. Če gresta danes narazen, se vse deli na pol. Mi pa nimamo nič.« (Vivika, 27)

Vendar pa je opaziti glede vpliva na spremembe v družbi določeno skepso, da se bodo z zakonom v družbi dejansko dogodile bistvene spremembe. V teh rezultatih se izražajo po vsej verjetnosti osebne izkušnje anketirancev s homofobijo v družbi, saj je več kot polovica anketiranih oseb zaradi svoje spolne usmerjenosti doživela različne oblike nasilja.

»Najbolj mi je ostalo v spominu, ko je nekdo vprašal, kdaj bo ta zakon o registriranem partnerstvu sprejet, da se bomo lahko držali za roke. Tega ti noben zakon ne bo dal! Če ga ne bom upal za roko držat, ga ne bom upal niti po tem, ko bo zakon sprejet. Vsi tisti se že zdaj lahko držijo za roke, ta zakon ne bo nič spremenil. Mogoče bo na dolgi rok spremenil mnenje, ampak nič ne bo spremenil čez noč. Zagotovo ne.« (Janez, 33)

8. Tabu, želja in preloženi načrti: istospolno usmerjeni in njihovi (potencialni) otroci

»Si želim imeti otroka, ampak najprej službo, pa dosti denarja ... tako za otroka. Pa stanovanje s sobo za otroka. Ja, se mi zdi, da pa bi mogoče preživela tudi brez njega, ker ... realna slika je točno to: nikoli. Pa tudi mi malo ni všeč to, da ne more biti od obeh.« (Monika, 26)

Slovenska raziskava je pokazala, da si 42% respondentk in respondentov želi imeti otroka, 40% otroka ne želi, ostali so neodločeni (Švab, Kuhar 2004, 55). Želja po otrocih pri gejih in lezbijkah obstaja na načelni ravni. Geji in lezbijke bi načeloma imeli otroka, hkrati pa so se naši sogovorniki v fokusnih skupinah zavedali, da so realne možnosti za to majhne. V tem smislu je ideja o otrocih potlačena. Nekateri to eksplicitno priznavajo oz. misel o otroku potiskajo stran, zaradi bojazni, da jih resno razmišljanje, kako priti do lastnega otroka, ne bi preveč bremenilo glede na realno majhne možnosti dobiti otroka. V nekaterih primerih se geji in lezbijke sami pri sebi soočajo z nekakšno krivdo oz. mislijo, da jim morda pravica do otrok res ne pripada.

»V meni je potreba in želja in si jo priznam. Včasih se mi je to zdelo malo kontroveržno. Kot da bi se počutil krivega, da imam to željo, ker sem gej. V zadnjem letu in pol sem se malce obranil tega. Seveda imam lahko to željo, kje pa piše, da je ne bi smel?« (Gašper, 27)

V nekaterih primerih se ta potlačitev stopnjuje do te mere, da geji in lezbijke sami zanikajo upravičenost istospolno usmerjenih, da bi imeli lastne otroke.

»Jaz ne vem, ne bi hotela imeti otroka zaradi vse te družbe. Ne bi hotela, da je tisti otrok zbadan od vseh. Sicer, saj vem bi tudi zaradi drugih stvari bil ...ne, pa tudi nekaj več bi rada od življenja, kot pa samo ... mogoče, ko bom starejša ...« (Vivika, 27)

»Ne pristajam na argument, da ne smemo posvojiti, ker smo premalo napredni. Ampak po drugi strani pa dejansko razmišljam, da če je že meni včasih naporno prenašati vsa

ta stanja, ki so v našem prostoru, potem mogoče otrokom ne bi bilo nič lažje. ... Ali sploh lahko narediš nek kontekst, ki je prost vseh teh predsodkov.» (Gašper, 27)

Pri želji po otroku ni bistvenih razlik med spoloma, kar je pokazal tudi kvantitativni del raziskave, kjer razlike po spolu niso bile statistično signifikantne (Švab, Kuhar 2004). Delež moških, ki si želijo otroka, je povsem enak deležu žensk. Vendar pa je pri lezbijkah pričakovano opazen manjši strah pred neuresničljivostjo želje po otroku. Ta možnost se jim zdi bolj realna kot gejem, zato je njihovo razmišljanje usmerjeno prvenstveno v to, na kakšen način bi otrok spremenil njihovo življenje. V tem pogledu so razmišljanja lezbijk zelo podobna razmišljanjem o otrocih pri heteroseksualcih, ki odločitev za otroka prav tako percipirajo kot resen življenjski projekt, ki zahteva veliko odgovornost (Beck, Beck-Gersheim 1999; Švab 2001). Podobna razmišljanja o otrocih v fokusnih skupinah so tudi posledica dejstva, da so v njih sodelovali prvenstveno mlajši geji in lezbijke, ki o otrocih razmišljalo kot o možnosti v prihodnosti, ne pa kot realno vprašanje trenutnega življenjskega obdobja. Za mlade v pozni modernosti na splošno velja, da zaradi podaljševanja mladosti, odločitve kot so poroka, otroci in podobno prelagajo na poznejši čas v življenjskem poteku (Rener, Švab 1998). Prelaganje je opazno tudi pri gejih in lezbijkah.

»Jaz bi jih imela, po drugi strani pa se mi zdi, da ko si enkrat mama, ne moreš kar reči, zdaj pa ne bom več, zdaj pa grem za deset dni na dopust. Mislim, da je to velika odgovornost in zaenkrat se ne vidim v tem.« (Ana, 26)

Ob tem velja poudariti pomembno razliko med heteroseksualnimi in homoseksualnimi ženskami. Če je v primeru heteroseksualnih žensk družbeno pričakovanje in ne nazadnje tudi pritisk, da imajo otroke, je v primeru lezbijk pričakovanje družbe obratno – lezbično materinstvo je v heteronormativnem kontekstu percipirano kot nezaželeno, celo nevarno. Zato ni presenetljivo, da so razmišljanja gejev in lezbijk o otrocih še toliko bolj potisnjena v ozadje kot nerealna.

Želja po otrocih s starostjo upada. Če je pri mlajših gejih in lezbijkah še prisoten argument prelaganja na kasnejši čas, je pri starejših opaziti določeno resignacijo in soočenje z dejstvom, da so v Sloveniji možnosti, da istospolno usmerjena oseba dobi otroka, zelo majhne. Vsem ženskam, ki nimajo moškega partnerja, je namreč z zakonom onemogočen dostop do umetnih reproduktivnih tehnologij, hkrati pa istospolno usmerjeni pari otroka ne morejo posvojiti. V kvantitativnem delu raziskave so rezultati pokazali, da si v starostni skupini od 31 do 40 let otroka želi 30%, pri starejših od 41 let pa je ta delež le še 15,4% (Švab Kuhar 2004).

Tako pri nas kot v tujini (Weeks, Heaphy, Donovan 1999) ugotavljamo, da ostaja ne-heteroseksualno starševstvo v družbi še vedno tabu. Geji in lezbijke zato ubirajo različne strategije razmišljanja o otrocih v istospolnih družinah. Glavni pomislek glede otrok se, kot smo že omenili, nanaša na bojazen pred reakcijo družbe do otrok, ki bi odraščali v istospolnih družinah. Tovrstna argumentacija kot neke vrste obrambni mehanizem, ki je sicer del populariziranih argumentov za in proti otrokom v istospolnih družinah, v znanstvenih krogih pa je tudi empirično ovržena (Urek 2005), je značilna za del udeleženk in udeležencev v fokusnih skupinah. Drugo, večjo skupino pa sestavljajo tisti, ki tovrstnemu argumentu oponirajo s premestitvijo odgovornosti na

same geje in lezbijke kot starše. Tu izstopa ideja o pomembnosti »pravilne« vzgoje v istospolnih družinah. Naloga istospolno usmerjenih staršev naj bi bila pripraviti otroke na homofobične reakcije družbe in jih na ta način zaščititi pred njimi.

»Če je otrok nepripravljen na to, kako bo družba z njim ravnala, je isto, kot če ga ne pripraviš na to, da ga bodo zaradi tega, ker ni Slovenec, zafrkavali.« (Martin, 25)

Glede želje po otrocih je potrebno izpostaviti še to, da geji in lezbijke že v izhodišču razmišljajo o več možnih opcijah, kako priti do otroka, medtem ko je pri heteroseksualni populaciji prva in za večino edina opcija biološko starševstvo. Možnost posvojitve je omenjena pogosto, čeprav dobiti otroka po biološki poti ostaja prioriteta.

»Najbolj pametno se mi zdi posvojiti. Samo ta možnost ne obstaja in verjetno še nekaj časa ne bo. Potem pa je tista druga možnost – da ima otroka ena od partnerk. Če pomislim, da bi moja punca, dobro, moja žena imela otroka, potem jaz popolnoma odpadem iz te slike. Nisem del tega otroka. To mi ni všeč.« (Vivika, 27)

Posvojitvev pogosto nastopa kot nekakšna najbolj optimalna opcija, po kateri je otrok čimbolj lasten obema staršema. To pa je argument, ki pravzaprav izvira iz bioloških determinant starševstva. V tej konstelaciji posvojitve torej pomeni nekakšno odpoved biološkemu starševstvu, da bi na nek način lahko oba partnerja kot socialna starša funkcionirala čimbolj podobno biološkemu staršem. Tu morda ni toliko v ospredju želja biti čimbolj podoben ostalim (večinoma biološkimi) staršem (kar je značilno za heteroseksualne pare), ampak želja, da sta oba partnerja kot starša enakovredna med seboj oz. da otrok pripada obema čimbolj enakovredno.

9. Sklepne misli – preobrazba intimnosti, heteronormativnost in privatizacija homoseksualnosti

Ko skušamo analizirati vsakdanje življenje istospolno usmerjenih ter še posebej njihovih partnerskih zvez, se najprej soočimo z ugotovitvijo, da gre za izrazito heterogeno socialno skupino z raznolikimi načini in stili življenja. Tako kot velja za raznospolne partnerske zveze, se tudi pri gejih in lezbijkah kaže raznolikost partnerskega življenja. Medtem, ko nekateri pari živijo ustaljeno partnersko življenje z razširjeno mrežo prijateljskih in družinskih odnosov, drugi, morda predvsem mladi, partnerska razmerja razumejo na bolj poznomoderen oz. netradicionalen, odprt način, v katerem ne veljajo več tradicionalna pravila (zvestoba, nastopanje v javnosti kot par ipd.). Slednje najboljše pojasnjuje naslednja izjava udeleženke v fokusni skupini:

»Jaz pa čisto drugače dojemam te stvari. ... Mene že sam koncept 'par' moti, kot tudi izpostavljati v družbi, da si par. Tudi pri sebi tega ne počnem. In to že izključi vrsto potencialnih težav. Pa flirtam tudi rada z vsemi ... Jaz se v družbi ne obnašam kot par« (Hana, 20)

Kljub temu pa imajo, kot smo že poudarili, zaradi družbenega konteksta, ki stigmatizira homoseksualnost, vrsto skupnih značilnosti. Ugotavljamo, da v Sloveniji prihaja do specifične situacije, v kateri imamo na eni strani opravka s homofobijo in nesprejemanjem homoseksualnosti, ki se izraža tudi z nasiljem nad geji in lezbijkami v javnosti, na drugi strani pa s procesom privatizacije homoseksualnosti. Z lociranjem

homoseksualnosti v zasebnost ne mislimo nujno na odsotnost diskurza o homoseksualnosti v javnosti (v množičnih medijih, šolah itn.), čeprav je dejstvo, da prezentacija homoseksualnosti v javnosti še zdaleč ni takšna, da bi prispevala k de-stigmatizaciji gejev in lezbijk v družbi. To so pokazali tudi rezultati raziskave o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk, ki poročajo o odsotnosti razprav o homoseksualnosti v šolah ter nedostopnosti informacij o homoseksualnosti v medijih (Švab, Kuhar 2004). Množični mediji so v poročanju o homoseksualnosti pogosto senzacionalistični, kar, tudi v primeru pozitivne prezetnacije homoseksualnosti, reproducira splošno sprejete stereotipe in predsodke o gejih in lezbijkah.

Vsakdanje življenje gejev in lezbijk pa je dejansko privatizirano, »zaprto« v zasebne kroge. Pri mladih gejih in lezbijkah je to vedno pogostejše družina, na splošno pa predvsem prijatelji, ki v veliki večini funkcionirajo kot (včasih celo edina) podporna mreža. Zaprtost v družinske kroge seveda ni nujno povezana s sprejemanjem gejev in lezbijk ter njihovih partnerjev oz. partnerk v njihovih družinah, ampak pogosto tudi izraz strahov staršev pred razkritjem istospolni usmerjenosti njihovega otroka pred prijatelji, sosedi, sorodniki. Istospolna usmerjenost lahko ostaja tema, o kateri se starši s svojimi istospolno usmerjenimi otroci ne pogovarjajo, starši pa tako skupaj z otroki ostajajo v t.i. klozetu.

Če bi današnjo situacijo primerjali z obravnavo homoseksualnosti še nekaj desetletij nazaj, lahko opazimo bistvene premike iz stanja popolne odsotnosti diskurza o homoseksualnosti ter njene tabuizacije in medikalizacije – tako v javnosti kot v zasebnosti – v današnje stanje privatizacije, ki se dogaja na način, da prijateljski krogi, družina vedno bolj sprejemajo istospolno usmerjene, v širši družbi pa še vedno ne prihaja do premikov. Privatizacijo v primeru partnerskih razmerij ustvarja tudi preobrazba intimnosti, razvoj k čistemu razmerju, ki naj bi bilo razmerje definirano od znotraj.

Čeprav torej zasebni krogi prijateljev, partnerjev in partnerk ter vedno pogostejše tudi družine, nudijo gejem in lezbijkam relativno dobro podporo v vsakdanjem življenju, se zdi, da smo priča politično otopeli situaciji z nerešenimi vprašanji in problemi. Soočamo se na primer z dejstvom, da v Sloveniji še vedno nimamo systemske politike, ki bi pravno ščitila istospolno usmerjene in bi hkrati izvajala ukrepe za sprejemanje homoseksualnosti v družbi, za zmanjševanje homofobije in nasilja nad geji in lezbijkami in ki bi podpirala razvoj gejevske in lezbične subkulture.

Opombe

1. Pričujoči članek je rezultat raziskovanja v okviru ciljno-raziskovalnega projekta »Družinski in socialni konteksti življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji«, ki je bil izveden na Mirovnem inštitutu v obdobju 2002-2004. Nosilka projekta je bila doc. dr. Alenka Švab, financerja Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter sofinancer Open Society Institute New York.
2. Več o raziskavi glej Uvodnik k tematskemu bloku ter na www.mirovni-institut.si/glbt.
3. Več o razkritju v Kuhar, 2001, str. 188-209.

4. Splošna razprava o Predlogu zakona o istospolni partnerski zvezi, ki ga je pripravila prejšnja vlada, je bila v Državnem zboru RS 12.7.2004, vendar je bilo odločanje zaradi prihajajočih parlamentarnih volitev preloženo. Nova vlada je pripravila novo verzijo zakona, ki jo je Državni zbor 22. junija 2005 sprejel kot Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Ta v primerjavi s prejšnjim predlogom zakona bistveno zožuje pravice istospolnih partnerstev. Več o tem glej članek Metke Mencin Čeplak v tem tematskem bloku.

Reference

- Giddens, A. (2000): *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: *cf.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (1999): *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Kuhar, R. (2001): *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: Škuc.
- Kuhar, R. (2005): »Razkritje homoseksualne identitete«. V: Družboslovne razprave, Vol. XXI, št. 49, str. 87-106.
- Renner, T., Švab, A. (1998): »Family status«. V: Ule, M., Renner, T., (ur.). *Youth in Slovenia: new perspectives from the nineties*. Ljubljana: Ministry of Education and Sport, Youth Department.
- Stacey, J. (1996): *In the Name of the Family. Rethinking Family Values in the Postmodern Age*. Boston: Beacon Press.
- Stacey, J. (2002): »Fellow Families? Gay Male Intimacies and Kinship in a Global Metropolis«. V: <http://www.leeds.ac.uk/cava/papers/intseminar3stacey.htm> (zadnji dostop 1.10.2004)
- Švab, A., Kuhar, R. (2004): *Vsakdanje življenje gejev in lezbijk v Sloveniji. Preliminarna analiza*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Švab, A. (2001): *Družina: od modernost k postmodernosti*. Ljubljana: ZPS.
- Urek, M. (2005): »Lezbične in gejevske družine v Sloveniji: implikacije za socialno delo«. V: Družboslovne razprave, Vol. XXI, št. 49, str. 123-142.
- Weeks, J., Donovan, Ch., Heaphy, B. (1999a): »Everyday Experiments: Narratives of Non-heterosexual Relationships«. V: Silva, E.B., Smart, C. (ur.). *The New Family?* London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Weeks, J., Heaphy, B., Donovan, Ch. (1999b): »Families of Choice: autonomy and mutuality in non-heterosexual relationships. V: McRae, S. (ur.). *Changing Britain. Families and Households in the 1990s*. Oxford, New York: Oxford University press.

Avtoričin naslov:

doc. dr. Alenka Švab,
predavateljica na Fakulteti za humanistične študije Koper (UP),
raziskovalka na Fakulteti za družbene vede,
Center za socialno psihologijo (UL)
Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana
email: alenka.svab@fdv.uni-lj.si

*Prejeto oktobra 2004, sprejeto za objavo pa julija 2005.
Članek je po mnenju uredništva uvrščen v kategorijo
izvirni znanstveni članek s kvalitativno argumentacijo.*